

Kordiovský, Emil

Profesor PhDr. Josef Unger, CSc., osmdesátiletý

Archaeologia historica. 2024, vol. 49, iss. 2, pp. 805-808

ISSN 0231-5823 (print); ISSN 2336-4386 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80928>

Access Date: 06. 01. 2025

Version: 20241218

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KRONIKA

Profesor PhDr. Josef Unger, CSc., osmdesátiletý

Dalo by se říci, že s čím kdo zachází, s tím taky schází. Bohužel se to týká i vědeckých pracovníků žijících se historií, v tomto případě zejména jednou z jejích pomocných věd, a to archeologií a v posledních letech aktivního zaměstnání i antropologií. Mám na mysli Josefa Ungera, jednoho z předních (nejen) moravských pracovníků obou jmenovaných oborů, který se nenápadně posunul do osmdesátého decennia svého života a začal směřovat k devadesátce.

Na semináři věnovaném jeho jubileu, pořádaném 10. září 2024 v zasedací místnosti Archeologického ústavu AV ČR v Brně pod názvem *Archeologie zaniklých středověkých osad, sakrálních staveb a hřbitovů a drobných šlechtických sídel*, přijímal gratulace se slovy, že se jedná o „zatím nedožitě osmdesátiny“. Dožil se jich o den později v relativně dobrém zdravotním stavu odpovídajícím přiměřeně věku, což je třeba vyzdvihnout především v oblasti, v níž se používá hlava, méně již nohy. Ani ty nenechává v klidu, když navštěvuje různé archeologické výzkumy mladších kolegů, ale v posledních letech se věnuje hlavně objevování starých šibenic a jejich výzkumům.

Josef Unger se narodil 11. září 1944 v Brně. O jeho životních osudech napsal obširný medailon k jeho šedesátinám doc. PhDr. Vladimír Nekuda, CSc., na stránkách sborníku *Jižní Morava*,¹ informace „dotáhl“ až do roku 2004. Od té doby Josef Unger poněkud zestárl a zešedivěl a jeho životní a vědecká dráha jej dovedla až k současnému titulu emeritního profesora Masarykovy univerzity v Brně.

Přestože jeho prvních šedesát let života popsal Vladimír Nekuda, připomeňme si některá data a jeho životní osudy alespoň stručně, pro osvěžení paměti. Po absolvování studia prehistorie na filozofické fakultě brněnské univerzity v roce 1966 se ještě téhož roku stal odborným pracovníkem Regionálního muzea v Mikulově, se sídlem nejprve na odloučeném pracovišti v zámečku Pohansko, a současně mu bylo zadáno zpracovat evidenci rozsáhlých archeologických sbírek mikulovského muzea, čímž zahájil svoje archeologické výzkumy na jižní Moravě, jíž v převážné části svých vědeckých prací zůstal až dodneška věren.

Každodenní dojíždění z Brna do Mikulova se mu podařilo přerušit až v roce 1983, kdy získal místo vědeckého pracovníka v brněnském Archeologickém ústavu ČSAV. Zde pracoval až do roku 1993, kdy přešel do nově vznikajícího Ústavu archeologické památkové péče v Brně (1993–1996). V posledním aktivním zaměstnání se stal pedagogem, který vychovával nové vědecké pracovníky v oboru antropologie na Ústavu antropologie (dříve Katedře antropologie) Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně (1996–2019). Po dobu svého pedagogického působení přednášel studentům antropologii pravěku a středověku, pohřební ritus a některé přednášky v úvodu do studia antropologie. Vedl také celou řadu bakalářských a magisterských prací a školil celou řadu doktorandů. Spojení archeologického vzdělání s kulturní antropologií z něj zřejmě udělalo zakladatele nového směru ve výuce studentů na Katedře antropologie, když jejich studium zaměřil na výuku práce v terénu, která poskytuje nejednu významnou informaci spojenou s výzkumem hrobu.



¹ Nekuda, V., *Životní jubileum doc. PhDr. Josefa Ungera, CSc.* Jižní Morava 40, 2004, s. 392–394.

Po třiadvaceti letech zaměstnaneckého poměru v roce 2019 „odešel na zasloužený odpočinek“, ale ve skutečnosti pokračuje v práci jako nezaměstnaný archeolog na plný úvazek.

Ungerova bádání v terénu, která započal za svého působení v mikulovském muzeu, jsou rozsáhlá. Autor na ně vzpomíná ve své poslední knize *Život s archeologií a antropologií*,² kterou sepsal v době covidové krize, a současně i v soupisu terénních výzkumů zaměřených především na zkoumání zaniklých osad, opevněných sídel, církevních staveb a pohřebišť. Jen výčet řady terénních archeologických výzkumů, které vedl, je úctyhodný. Výzkumy prováděl na zaniklých vsích Topolany a Bořanovice, motte na zaniklé vsi Koválov, kostelích v Mušově, Hustopečích, Brně a na zaniklých vsích Divice, Narvice, Koválov, hradě v Lelekovicích, pohřebišťích v Morčůvkách, Divákách a šibenících u Tišnova, Slavkova, Ivančic, Šatova, Bystřice nad Pernštejnem. Mnohdy to znamenalo práci odloučenou od rodiny, počasi od příjemného pobytu v terénu po deštivý čas nebo mráz a padání sněhu, bláto a palčivé slunce...

Zmíněná poslední (?) kniha je nejen procházkou po autorových výzkumech v terénu a po bytech v různých kancelářích, ale i popisem řady životních uzlů, z nichž asi nejvýznamnější byl 23. září 1967 sňatek s Marií Kratochvílovou, která stojí po jeho boku dodnes. A nejen to, je jeho věrnou družkou i při celé řadě déle trvajících výzkumů, při nichž jej doprovázela s oběma dětmi bez ohledu na nepohodlí.

Josef Unger nevynechal ani četná střetnutí s úřady a životem, setkání s řadou kamarádů a osobností vědeckého života, což z knihy dělá nejen výčet výzkumů, ale i příjemné a někdy humorné počtení ze života archeologa a člověka prožívajícího události a zvraty ve společnosti. Čtenář si tak připomene nejen autorovy výzkumy, ale i dobu a osobnosti spojené s jeho životní cestou.

Při popisech jednotlivých výzkumů a historických bádání spojených se zkoumanými lokalitami Josef Unger intenzivně spolupracoval téměř od počátku své vědecké dráhy s odborníky přírodovědných disciplín (paleobotaniky, pedology, geology, paleozoology, metalurgy, leteckými fotografy, geofyziky, fyzickými antropology), což ještě na počátku druhé poloviny minulého (!) století nebývalo zvykem, ale v Ungerově práci to neplatilo. Podobně lze poukázat i na to, že jeho zjištění z výzkumů nezůstala jen „v šuplíku“ nebo náleзовých zprávách a poznámkách, ale byla publikována pro širokou odbornou i laickou veřejnost, ba dokonce i v knížce pro děti, která mladým čtenářům přibližovala život ve středověku.³

Cesta Josefa Ungera od zaniklých středověkých vesnic se v posledních letech završila téměř symbolicky ve zkoumání pozůstatků a míst existence časně novověkých šibenic a s tím spojeného práva útrpného a soudnictví. Při nich mnohdy úspěšně čerpal z archivních pramenů, které tak nezůstávaly stranou ani při archeologických výzkumech. Jeho výzkumy těchto zaniklých reliktnů v krajině jsou nakonec obrázkem důkladné práce odborného archeologa a historika, který své poznatky předkládá veřejnosti nejen odborné, ale i laické – od publikovaného výstupu přes výstavky o postupu prací, objevech na lokalitě a historických analogiích v jednotlivých obcích, na jejichž katastru výzkum prováděl, až po přednášky pro širokou veřejnost. Zejména písemné práce Josefa Ungera obnášejí stovky výstupů, což svědčí o poctivosti jeho práce, o jeho neúnavné pílí u psacího stolu, kterou tak zpřístupňuje získané poznatky z terénního výzkumu pro další bádání nebo poučení veřejnosti.

Vypsát úplnou bibliografii prof. PhDr. Josefa Ungera, CSc., na stránky tohoto sborníku je nemožné. Po semináři uspořádaném na jeho počest snad má být vydán pořadatelé sborník obsahující příspěvky účastníků (téměř ve všech případech jeho bývalých studentů, což žádný z nich neopomněl v úvodu svého vystoupení připomenout). Zde bude nepochybně dosti místa, aby mohla být otištěna úplná bibliografie odborných prací a studií, která obsahuje na harddisku jeho počítače téměř čtyři stovky titulů knih, studií a článků vydávaných samostatně nebo ve spolupráci s jinými kolegy v odborných časopisech a sbornících a další téměř čtyři stovky zpráv

2 Unger, J., *Život s archeologií a antropologií na přelomu dvou staletí (tisíciletí)*. Brno 2021.

3 Unger, J.–Šimek, M.–Rozkopal, Z., *Dobyti hradu Lelekovice*. Břeclav 1994.

o výzkumech otištěných v různých časopisech a novinách, nemluvě o náleзовých zprávách. Proto zde uvedeme pouze samostatné knihy a tisky (případně vzniklé ve spolupráci s dalšími autory), které vyšly z pera jubilanta od roku 1975. Ostatní publikační činnost odbudeme jen statistickými čísly ze stejného časového období 1975–2024.

Článků a studií zveřejněných v odborných časopisech a sbornících napsal 353, zpráv o výzkumech otištěných v *Přehledech výzkumů* 1967 až 2008, jichž byl autorem nebo spoluautorem, je 173, dalších zpráv v různých časopisech, obecních zpravodajích a novinách 191 a zřejmě již nevyčísitelná je řada zpráv o výzkumech a recenzí na publikace kolegů. Tyto přesné počty svědčí nejen o jeho práci písemné, ale i o pečlivosti, s jakou udržuje pořádek ve své práci.

Dovolte mi ještě na závěr připomenout několik osobních poznámek, protože mé přátelství s Josefem Ungerem trvá od našeho prvního setkání při Josefově návštěvě klobouckého muzea v roce 1967, které v té době spadalo pod správu mikulovského muzea. Tehdy mne „zlákal“ se svým kamarádem a spolužákem PhDr. Pavlem Michnou ke vstupu do brněnského Muzejního spolku (od dob tzv. normalizace Muzejní a vlastivědné společnosti, kterou v té době PhDr. Vladimír Nekuda znovu přiváděl k aktivnímu životu), v němž jsem se stal členem výboru a v němž působím dodnes. Důležitější ale byly jeho rady při zpracování mé diplomové práce *Slovanské osídlení na Kloboucku*, v níž jsem se hodně věnoval přesné lokaci zaniklých osad a jejich datování. Další etapou našich úzkých kontaktů byla první polovina 70. let, kdy jsme spolu uskutečnili řadu přednášek o archeologických nálezech v okrese Břeclav, které nám přinášely sice malý finanční zisk, ale ten mi umožňoval účastnit se seminářů o středověké keramice v Opavě a konferencí středověké archeologie, z nichž vycházely dříve sborníky, které později nahradil časopis, jehož poslední číslo držíte v rukou. Právě jedno opavské zasedání bylo i mým prvním místem, kde jsem měl přednést svůj příspěvek o keramice ze záchranného výzkumu břeclavského hradu. Nezapomenu na Josefovou radu, kterou se řídím dodnes a kterou by mohli využít i mladší kolegové. K dodržení vymezené doby na příspěvek mi Josef poradil: „Do ruky hodinky, sedni na záchod a přečti si to nahlas, abys věděl, jak to máš dlouhé.“

Tolik tedy co o Josefu Ungerovi vím, za co mu děkuji a co jsem s ním zčásti také prožil.

Emil Kordiovský

Samostatné publikace Josefa Ungera z let 1974–2024

Pomoc dobrovolných spolupracovníků archeologickému oddělení Regionálního muzea v Mikulově v letech 1967–1973. Mikulov 1974.

Pohořelice-Klášteřka. Pravěké sídliště, slovanská osada a zaniklá středověká ves. Studie AÚ ČSAV v Brně VIII/2. Praha 1980 (et al.).

Hrádky a tvrze na Moravě. Brno 1981 (et V. Nekuda).

Středověké votivní předměty z Mušova. Mikulov 1984.

Hraďy na Pavlovských vrších (archeologické nálezy). Mikulov 1985.

Přirůstky archeologického pracoviště regionálního muzea v Mikulově v letech 1974–1983. Mikulov 1985.

Zaniklá ves Koválov u Žabčic (archeologické nálezy). Mikulov 1987 (et Z. Měřínský).

Archeologické památky na okrese Břeclav (Přehled nemovitých památek s pozůstatky viditelnými v terénu). Mikulov 1988.

Feudální sídlo z 13. století na zaniklé vsi Koválov u Žabčic (archeologické nálezy). Mikulov 1989.

Koválov. Šlechtické sídlo z 13. století na jižní Moravě. Brno 1994.

Dobytí hradu Lelekovice. Břeclav 1994 (et M. Šimek, Z. Rozkopal).

Hustopeče. Farní kostel sv. Václava a sv. Anežky České. Velehrad 1998 (et P. Vieweghová, V. Hylik).

Život na lelekovickém hradě ve 14. století. Archeologická sociokulturní studie. Brno 1999.

Pohřební rítus a zacházení s těly zemřelých v českých zemích (s analogiemi i jinde v Evropě) v I.–16. století. Brno 2002.

- Pohřební rítus 1. až 20. století v Evropě z antropologicko-archeologické perspektivy.* Brno 2006.
- Pálavské kostely – Kirchen in den Pollauer Bergen.* Klentnice 2006 (et J. Press, A. Filip, K. Janoušek et al.).
- Archeologie středověku. Odras života lidí v archeologických pramenech.* Hradec Králové 2008.
- Archeologie církevních památek na Moravě a ve Slezsku.* Opava 2008.
- Religious Architecture in the Czech Republic in the Light of Geophysical Prospection and Archaeological Excavation.* Oxford 2010 (et V. Hašek).
- Člověk ve středověku. Svědectví archeologických pramenů.* Hradec Králové 2012.
- Rotunda a raně gotický kostel v Tasově. Archeologický výzkum v letech 2007 až 2013.* Anthropologia integra – Series monographica. Sv. 3. Brno 2014 (et R. Pěnička).
- Boleradický hrad.* Brno 2015 (editor).
- Jihomoravské šibenice v časném novověku (16. až 18. století).* Masarykova univerzita 2019 (et al.).
- Život s archeologií a antropologií.* Brno 2021.